

วิจัยปริทัศน์

(Research Review Article)

ฉบับที่ 9 เดือนเมษายน 2564

กฎหมายคู่ชีวิต...ความหวังของกลุ่ม LGBTQ

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

กฎหมายคู่ชีวิต...ความหวังของกลุ่ม LGBTQ

ปรียวรรณ สุวรรณสุนย์*

บทคัดย่อ

กระแสการเรียกร้องของกลุ่มหลากหลายทางเพศ (LGBTQ) เรื่องการสมรสบุคคลเพศเดียวกันเป็นการแสดงความต้องการถึงสิทธิและความเท่าเทียมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศให้เกิดผลทางนิตินัยที่มีกฎหมายรับรองอย่างถูกต้อง เพื่อให้คู่สมรสเพศเดียวกันสามารถมีสิทธิหน้าที่ของคู่สมรสได้เช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศ ปัจจุบันกว่า 29 ประเทศทั่วโลกได้มีการออกกฎหมายที่อนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งยังให้สิทธิหน้าที่ดังเช่นการรับรองการสมรสชายหญิง เช่น การได้สิทธิในการรับเลี้ยงบุตรบุญธรรม สิทธิในการมีทายาทด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (การผสมเทียม) สิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินที่เป็นสินสมรส สิทธิการให้และได้รับมรดก สิทธิการยื่นเสียภาษีแบบคู่สมรส สิทธิด้านประกันสังคมและประกันสุขภาพของคู่สมรส เป็นต้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่บังคับใช้ในประเทศไทยเป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมายเฉพาะคู่สมรสชายหญิง ซึ่งไม่ครอบคลุมต่อคู่สมรสเพศเดียวกันทำให้เกิดปัญหาการขาดสิทธิหน้าที่ของคู่สมรส ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันทางสมรส (Marriage equality) จึงทำให้เกิดการร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ตั้งแต่ปี 2557 โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ต่อมาที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2563 ได้มีมติเห็นชอบและรับทราบต่อร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว เนื้อหาร่างพระราชบัญญัติประกอบด้วย 4 หมวด 46 มาตรา มีสาระสำคัญคือการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิต โดยเทียบเคียงกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในด้านการจดทะเบียนคู่ชีวิต การเป็นคู่ชีวิต เรื่องบุตรบุญธรรม และเรื่องมรดก ทว่าปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ได้อยู่ในระหว่างชั้นคณะกรรมการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล (วิปรัฐบาล) โดยให้นำกลับไปศึกษาใน 3 ข้อ คือ 1) ความจำเป็นของการมีกฎหมาย 2) ความอ่อนไหวทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) ความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้การตรากฎหมายดังกล่าวมีการพิจารณาอย่างรอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น เนื่องจากมีกระแสทั้งการสนับสนุนและการต่อต้านการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน

ร่าง พ.ร.บ คู่ชีวิตถือเป็นก้าวสำคัญของสังคมไทยในการส่งเสริมความเสมอภาคเท่าเทียมของคนทุกเพศ เป็นการรับรองสิทธิในการก่อตั้งครอบครัวของคู่รักเพศเดียวกันให้เป็นคู่ชีวิต และเป็นเครื่องมือทางกฎหมายในการจัดการกับความสัมพันธ์ทางครอบครัวได้เช่นเดียวกับคู่สมรสต่างเพศ เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิตให้มีความเป็นธรรม เท่าเทียม และไม่เป็นการเลือกปฏิบัติ อีกทั้งยังสอดคล้องกับเป้าหมายแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติด้วย

*วิทยาการชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยได้เปิดกว้างมากขึ้นส่งผลให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนคือ บทบาททางสังคมของกลุ่มคนเพศทางเลือกหรือกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่เรียกโดยย่อว่า LGBTQ หากศึกษาการยอมรับของกลุ่มเพศทางเลือกเห็นได้ชัดว่ามีการยอมรับในกลุ่มประเทศตะวันตกค่อนข้างมากที่ให้การยอมรับและสนับสนุนในเรื่องของสถานภาพทางสังคม โดยเฉพาะการรับรองสิทธิการแต่งงานของกลุ่มเพศทางเลือกในทางกฎหมาย เพื่อให้กลุ่มเพศทางเลือกได้มาซึ่งสิทธิการดำรงชีวิตคู่ และสิทธิการมีครอบครัว โดยแต่เดิมกลุ่มเพศทางเลือกเหล่านี้ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสกันได้เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดไว้ เพราะสถาบันครอบครัวมีความหมายเดิมที่เจาะจงการผลิตสมาชิกใหม่ให้แก่สังคม จึงเป็นที่เข้าใจว่าครอบครัวต้องประกอบด้วยบุคคลที่มี 2 เพศอยู่ด้วยกัน ถือเป็นสถาบันทางสังคมหลักที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสถาบันพื้นฐานและเก่าแก่ที่สุดของสังคมมนุษย์เพื่อธำรงเผ่าพันธุ์ของตนเอง หากสถาบันครอบครัวไม่ปฏิบัติหน้าที่ในการสืบทอดสมาชิกใหม่สู่สังคมหรือให้การอบรมศึกษาแก่สมาชิกแล้ว ย่อมส่งผลให้วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของมนุษย์อาจสิ้นสุดลงได้

ทว่าในทางข้อเท็จจริงนั้นมิใช่มีแต่เพียงครอบครัวของคู่สมรสชายหญิงเพียงรูปแบบเดียวเท่านั้น หากยังปรากฏรูปแบบครอบครัวของคู่รักที่เป็นกลุ่มคนเพศทางเลือกซึ่งมีลักษณะเหมือนกับครอบครัวของคู่สมรสชายหญิงในแง่ของความตั้งใจที่จะผูกสัมพันธ์ในลักษณะถาวร แต่ด้วยเหตุที่ครอบครัวของคู่รักกลุ่มเพศทางเลือกประกอบด้วยบุคคลที่เป็นเพศเดียวกัน ทำให้ครอบครัวของคู่รักที่เป็นผู้มีความหลากหลายทางเพศไม่ได้รับการรับรองตามกฎหมายดังเช่นครอบครัวคู่สมรสชายหญิง สืบเนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยได้สงวนการสมรสไว้สำหรับบุคคลซึ่งเป็นเพศชาย

และเพศหญิงโดยกำเนิดเท่านั้น เป็นเหตุให้ครอบครัวของกลุ่มเพศทางเลือกไม่ได้รับการรับรองสิทธิหน้าที่ในครอบครัวได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม เช่น ครอบครัวคู่สมรสชายหญิงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องด้วยยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รับรองถึงความชอบด้วยกฎหมายในสถานะครอบครัวของกลุ่มคนเพศทางเลือกไว้โดยเฉพาะเจาะจง ที่อาจเป็นการขัดกับหลักการสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศ เป็นเหตุให้บุคคลเหล่านี้ต้องเสียสิทธิตามกฎหมายเมื่อเทียบกับบทบัญญัติที่รับรองสิทธิของคู่สมรสต่างเพศ

สิทธิหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมาย และผลกระทบจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อกลุ่มเพศทางเลือก

บ่อเกิดแห่งสิทธิที่เกิดจากบรรทัดฐานรักต่างเพศที่ให้สิทธิการเป็นคู่สมรสแก่ชายหญิงได้ถูกนิยาม การสมรสว่า “การที่ชายและหญิงตามเพศกำเนิดสมัครใจเข้ามาอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย” ทำให้เข้าหลักเกณฑ์การสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 มาตรา 1457 และมาตรา 1458 ส่งผลให้เกิดสิทธิหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมาย คือ

1. สิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา ทรัพย์สินระหว่างคู่สมรส สิทธิในการเรียกค่าเลี้ยงชีพ การรับบุตรบุญธรรม และมรดก

2. สิทธิตามกฎหมายลักษณะละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด กฎหมายได้บัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้สามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ ได้แก่ การเรียกคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อขึ้น

นั้นด้วย และในกรณีที่คู่สมรสถูกกระทำละเมิดสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ใน 2 กรณี คือ

- 1) ค่าขาดไร้อุปการะ และ 2) ค่าขาดแรงงาน

3. สิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดเหตุยกเว้นโทษเพราะความเป็นสามีภริยาไว้ในมาตรา 71 เนื่องจากเป็นการกระทำความผิดระหว่างผู้ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะคู่สมรส หากไม่มีการลดหย่อนผ่อนปรนโทษ ก็อาจทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวร้าวฉานได้ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายอาญายังกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจที่จะไม่ลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในกรณีเป็นสามีภริยากัน และให้สิทธิในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้เสียหายของตน รวมถึงสิทธิในการร้องทุกข์กรณีผู้เสียหายตายก่อนร้องทุกข์ เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง โดยถือว่าคู่สมรสเป็นญาติใกล้ชิดของผู้ตายย่อมได้รับความเสียหายเช่นกัน

4. สิทธิการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นบุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา ได้แก่ ผู้เสียหาย และเจ้าพนักงานของรัฐ แต่กฎหมายยังได้กำหนดเป็นกรณีพิเศษให้คู่สมรสของผู้เสียหายมีสิทธิในการดำเนินคดีในฐานะผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 5(2) และมาตรา 29

5. สิทธิให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การรักษาพยาบาลผู้ป่วยตามปกติต้องได้รับความยินยอมจากตัวผู้ป่วย และในกรณีที่ผู้ป่วยไม่สามารถให้ความยินยอมได้ด้วยตนเองจำต้องขอความยินยอมจากญาติ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 ได้กำหนดว่าญาติที่สามารถให้ความยินยอมแทน ได้แก่ บุคคลซึ่งเป็นทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อันหมายถึง คู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน รวมถึงผู้ปกครอง ผู้ปกครองดูแล ผู้พิทักษ์ หรือผู้อนุบาลด้วย

ดังนั้น จากข้อกฎหมายข้างต้นที่ระบุการสมรสว่าเป็นการที่ชายและหญิงสมัครใจเข้ามาอยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย ทำให้กลุ่มเพศทางเลือกไม่สามารถเป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมาย จึงย่อมมีผลกระทบเกิดเป็นปัญหาการขาดสิทธิหน้าที่ของคู่สมรส คือ การตัดสินใจรักษาพยาบาลและจัดการศพ สิทธิเกี่ยวกับการมีบุตรและการปกครองบุตร สิทธิในการให้และรับมรดก สิทธิในการทำนิติกรรมและการจัดการหนี้สินร่วม สิทธิเกี่ยวกับผลประโยชน์จากการเป็นคู่สมรสหรือสามีภริยาตามกฎหมาย สิทธิในสินสมรสและการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกัน สิทธิในการได้รับการยอมรับและมีศักดิ์ศรีในฐานะคู่สมรสตามกฎหมาย และสิทธิของบุคคลทุกอัตลักษณ์และรสนิยมทางเพศในการเข้าถึงกฎหมายสมรส

การรับรองกฎหมายการสมรสเพศเดียวกันของต่างประเทศ

การสมรสเพศเดียวกันเป็นการประกอบกรสมรสของบุคคล 2 คนที่เป็นเพศเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันทางสมรส (Marriage equality) ปัจจุบันมีประเทศที่อนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสได้ถูกต้องตามกฎหมายทั้งหมด 29 ประเทศ (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2563) ได้แก่ อาร์เจนตินา ออสเตรเลีย ออสเตรีย เบลเยียม บราซิล แคนาดา โคลอมเบีย คอสตาริกา เดนมาร์ก เอกวาดอร์ ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี ไอร์แลนด์ ไอร์แลนด์ ลักเซมเบิร์ก มอลตา เม็กซิโก เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ นอร์เวย์ โปรตุเกส แอฟริกาใต้ สเปน สวีเดน ไต้หวัน สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และอูรุกวัย ตามลำดับเหตุการณ์ดังนี้

ปี 2001-เนเธอร์แลนด์

ปี 2003-เบลเยียม

ปี 2005-สเปน แคนาดา

- ปี 2006-แอฟริกาใต้
 ปี 2009-นอร์เวย์ สวีเดน
 ปี 2010-ไอซ์แลนด์ โปรตุเกส อาร์เจนตินา
 เม็กซิโก
 ปี 2012-เดนมาร์ก
 ปี 2013-อุรุกวัย นิวซีแลนด์ ฝรั่งเศส
 บราซิล
 ปี 2015-ลักเซมเบิร์ก สหรัฐอเมริกา
 ไอร์แลนด์
 ปี 2016-โคลอมเบีย
 ปี 2017-ฟินแลนด์ มอลตา เยอรมนี
 ออสเตรเลีย
 ปี 2019-ออสเตรีย ใต้หวัน เอกวาดอร์
 ปี 2020-สหราชอาณาจักร คอสตาริกา

โดยสาระสำคัญของกฎหมายการสมรสเพศเดียวกันเป็นการรับรองการสมรสเพศเดียวกันให้มีความชอบตามกฎหมายและมีสิทธิหน้าที่ของคู่สมรสดังเช่นการรับรองการสมรสชายหญิง โดยมีข้อกำหนดทางกฎหมายในแต่ละประเทศคล้ายคลึงกัน คือ การได้สิทธิในการรับเลี้ยงบุตรบุญธรรม สิทธิการสมรสเพื่อวัตถุประสงค์การเป็นพลเมือง และได้รับสัญชาติของประเทศนั้น ๆ สิทธิในการมีทายาทด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (การผสมเทียม) สิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินที่เป็นสินสมรส เสรีภาพการประกอบพิธีสมรสตามหลักศาสนา สิทธิการจัดตั้งกลุ่มสหภาพของกลุ่มรักร่วมเพศ สิทธิการให้และได้รับมรดก สิทธิการยื่นเสียภาษีแบบคู่สมรส สิทธิด้านประกันสังคม และประกันสุขภาพของคู่สมรส สิทธิในการให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาลหรือการยุติการรักษาพยาบาลของคู่สมรสอีกฝ่าย และสิทธิการทำธุรกรรมทางการเงิน

ความเป็นมาและสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติ คู่ชีวิต พ.ศ.

กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้รับมอบหมายตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2557 ให้เป็นหน่วยงาน

หลักรับผิดชอบในการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งรวมถึงแผนสิทธิมนุษยชนของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม คุ้มครองให้กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นธรรม เท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติและสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ทั้งนี้ หนึ่งในกิจกรรมที่ระบุไว้ในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561) คือ การจัดทำร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. โดยระบุให้มีการส่งเสริมการออกกฎหมายเพื่อรับรองสิทธิกับทุกคู่ชีวิตอย่างเท่าเทียมและรองรับความหลากหลายทางเพศในสังคม ต่อมาวันที่ 21 พฤศจิกายน 2560 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบและประกาศใช้ “วาระแห่งชาติ: สิทธิมนุษยชนร่วมขับเคลื่อน Thailand 4.0 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดยการผลักดันร่างพระราชบัญญัติ คู่ชีวิต พ.ศ. ให้อยู่ภายใต้วาระแห่งชาติดังกล่าว และในวันที่ 25 ธันวาคม 2561 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เพื่อรองรับสิทธิและหน้าที่ในการเป็นคู่ชีวิตตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอ และให้ส่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณา เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2561 เพื่อตรวจพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในรายละเอียดตามขั้นตอนการพิจารณากฎหมาย โดยคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ได้พิจารณาและปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อให้ร่างพระราชบัญญัติมีความสมบูรณ์ ครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ ที่คู่ชีวิตควรจะได้รับ และสามารถนำมาปรับใช้ในการปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ การตรากฎหมายต้องครอบคลุม 7 ประเด็นสำคัญ คือ 1) การจดทะเบียนชีวิตคู่ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ชีวิต 3) ทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต 4) ความเป็นไหม้ของการจดทะเบียนคู่ชีวิต 5) การสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต 6) บุตรบุญธรรม และ 7) มรดก ต่อมาเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2563

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้แจ้งต่อกระทรวงยุติธรรมให้เสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบตามมาตรา 4(2) และ (13) แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 และที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2563 ได้มีมติเห็นชอบและรับทราบ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ให้เสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้วตามที่กระทรวงยุติธรรมเสนอ ส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรต่อไป

2. รับทราบแผนในการจัดทำกฎหมายลำดับรอง กรอบระยะเวลา และกรอบสาระสำคัญของกฎหมายลำดับรองที่ต้องออกตามร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ.

3. ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เตรียมการเพื่อรองรับการรับบุตรบุญธรรมร่วมกันของคู่ชีวิตที่จะมีขึ้นภายหลังจากที่ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับตามข้อสังเกตของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาต่อไป

4. ให้กระทรวงยุติธรรมรับความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศไปพิจารณาดำเนินการต่อไป

5. สำหรับการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 ภายหลังจากที่ร่างพระราชบัญญัติมีผลใช้บังคับแล้ว เห็นควรให้กระทรวงยุติธรรมร่วมกับกระทรวงการคลัง กระทรวงมหาดไทย กระทรวง

แรงงาน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง พิจารณาศึกษาผลกระทบและแนวทางในการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ที่คู่ชีวิตที่มีเพศเดียวกันควรได้รับอย่างเท่าเทียมกับคู่สมรสระหว่างชายและหญิงตามกฎหมายอื่นด้วยตามข้อสังเกตของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

สำหรับร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ.

ประกอบด้วย 4 หมวด 46 มาตรา มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่ชีวิต โดยเทียบเคียงกับคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ หมวด 1 ว่าด้วยเรื่องการจัดทะเบียนคู่ชีวิต หมวด 2 ว่าด้วยเรื่องการเป็นคู่ชีวิต หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องบุตรบุญธรรม และหมวด 4 ว่าด้วยเรื่องมรดก โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1. กำหนดให้ “คู่ชีวิต” หมายความว่า บุคคลสองคนซึ่งเป็นเพศเดียวกันโดยกำเนิดและได้จดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้

2. กำหนดให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ตามพระราชบัญญัตินี้

3. กำหนดให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และทั้งสองมีสัญชาติไทย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสัญชาติไทย รวมทั้งกำหนดบุคคลต้องห้ามมิให้จดทะเบียนคู่ชีวิต คือ กรณีบุคคลทั้งสองคนเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา บุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นคนวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีคู่สมรสหรือคู่ชีวิตอยู่ก่อนแล้ว

4. กำหนดให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตจะทำได้ต่อเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายยินยอมเป็นคู่ชีวิตกันและ

ต้องแสดงการยินยอมนั้นให้ปรากฏโดยเปิดเผยต่อหน้านายทะเบียน และให้นายทะเบียนบันทึกความยินยอมนั้นไว้ด้วย

5. กำหนดให้ในกรณีที่ผู้เยาว์จะจดทะเบียนคู่ชีวิต ต้องได้รับความยินยอมของบิดา มารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม ผู้ปกครอง หรือศาล แล้วแต่กรณี และกำหนดวิธีให้ความยินยอมดังกล่าว รวมทั้งกำหนดให้ผู้เยาว์ยอมบรรลุนิติภาวะเมื่อจดทะเบียนคู่ชีวิตตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

6. กำหนดให้สถานะการจดทะเบียนคู่ชีวิตตามพระราชบัญญัตินี้ถือเป็นข้อมูลทะเบียนประวัติราษฎรตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร

7. กำหนดบทบัญญัติเพื่อรองรับลักษณะความสัมพันธ์ของคู่ชีวิต เช่น ภูมิลำเนาของคู่ชีวิต การร้องขอให้ศาลสั่งหรือเพิกถอนคำสั่งให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายเป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ การจัดทำบัญชีทรัพย์สินของคู่ชีวิตผู้ไม่อยู่ การถอนคืนการให้ในการจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิต รวมทั้งกำหนดให้คู่ชีวิตต้องอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวและช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน

8. กำหนดให้คู่ชีวิตมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตามมาตรา 3 และมาตรา 5(2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมีอำนาจดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปเช่นเดียวกับสามีหรือภริยาตามมาตรา 29 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

9. กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างคู่ชีวิต โดยแบ่งเป็นสินส่วนตัวและทรัพย์สินร่วมกัน

10. กำหนดเกี่ยวกับความเป็นโมฆะของการจดทะเบียนคู่ชีวิต โดยกำหนดให้การจดทะเบียนคู่ชีวิตที่ฝ่าฝืนกฎหมายเป็นโมฆะ ให้คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการจดทะเบียนคู่ชีวิต

เป็นโมฆะ และให้คู่ชีวิตฝ่ายที่ได้จดทะเบียนคู่ชีวิตโดยสุจริตมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้

11. กำหนดเกี่ยวกับการสิ้นสุดการเป็นคู่ชีวิต โดยการเป็นคู่ชีวิตย่อมสิ้นสุดลงด้วยความตาย ศาลพิพากษาให้เพิกถอน หรือการเลิกการเป็นคู่ชีวิต รวมทั้งกำหนดเหตุฟ้องเลิกการเป็นคู่ชีวิต อาทิ คู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉ้นคู่ชีวิต หรือฉ้นภริยาหรือสามีประพฤติชั่ว ทำร้าย ทรมานร่างกายหรือจิตใจ หมิ่นประมาทหรือเหยียดหยามอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุพการีของอีกฝ่ายหนึ่ง จงใจละทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินหนึ่งปี ไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่งตามสมควรหรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการเป็นคู่ชีวิตกันอย่างร้ายแรง วิกลจริต เป็นโรคติดต่อร้ายแรงอันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง หรือเมื่อคู่ชีวิตทั้งสองฝ่ายสมัครใจแยกกันอยู่เพราะเหตุที่ไม่อาจอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้โดยปกติสุขตลอดมาเกินสามปี หรือแยกกันอยู่ตามคำสั่งของศาลเป็นเวลาเกินสามปี

12. กำหนดเกี่ยวกับบุตรบุญธรรม โดยให้คู่ชีวิตซึ่งได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในพระราชบัญญัตินี้และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วสามารถรับบุตรบุญธรรมได้ โดยผู้จะรับบุตรบุญธรรมหรือผู้จะเป็นบุตรบุญธรรม ถ้าได้จดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุคคลอื่นต้องได้รับความยินยอมจากคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งก่อน รวมทั้งคู่ชีวิตฝ่ายหนึ่งจะจดทะเบียนรับผู้เยาว์ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของคู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมาเป็นบุตรบุญธรรมของตนด้วยก็ได้ โดยจะต้องได้รับความยินยอมของคู่ชีวิตฝ่ายที่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมอยู่แล้ว และกำหนดให้การรับบุตรบุญธรรมยอมเป็นอันยกเลิกเมื่อมีการจดทะเบียนคู่ชีวิตกับบุตรบุญธรรม

13. กำหนดให้เมื่อคู่ชีวิตฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายให้คู่ชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สมรสตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก

14. กำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยคู่สมรส ครอบครัว และบุตรบุญธรรม มาใช้บังคับแก่คู่ชีวิตด้วยโดยอนุโลม ในบางกรณี

ความคิดเห็นทางวิชาการต่อร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ.

นายธัญวัจน์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคก้าวไกล ให้ความเห็นว่า สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เสนอโดยกระทรวงยุติธรรมมีเนื้อหาที่ให้กลุ่มคนเพศทางเลือกได้รับสิทธิที่ใกล้เคียงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ครอบครัว กำหนดให้คู่ชีวิตสามารถเข้าถึงทรัพย์สินร่วมกัน และร่วมกันทำธุรกรรมได้ สามารถอุปการะบุตรบุญธรรม สามารถฟ้องหย่าอีกฝ่ายได้เหมือนคู่สมรส และฟ้องร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู และสามารถรับมรดกตามกฎหมายในกรณีที่คู่รักถึงแก่ชีวิต แต่ยังมีบางสิทธิที่คู่ชีวิตยังไม่ได้รับ เช่นเดียวกับการสมรสระหว่างเพศ คือ สิทธิการรับสวัสดิการถ้าอีกฝ่ายเป็นข้าราชการ และเรื่องการขอสัญชาติไทยให้กับคู่ชีวิต ดังนั้น การปรับแก้ไขกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 แทนการตรากฎหมายคู่ชีวิตที่ใช้สำหรับกลุ่มเพศทางเลือกโดยเฉพาะจะเหมาะสมกว่า เพื่อให้คู่สมรสทุกรูปแบบได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีใช้การมองเพียงแค่เรื่องสิทธิที่ได้รับเท่านั้น แต่ได้มองในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุผลที่ว่า การออกกฎหมายแยกกัน แปลว่า รัฐพยายามจะแบ่งแยกกว่าความสัมพันธ์ของชาย-หญิง กับชาย-ชาย หรือหญิง-หญิง ควรได้รับการคุ้มครองที่แตกต่างกันซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 30 กำหนดว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะความแตกต่างเรื่องเพศจะกระทำมิได้”

นายวัลลภ ตังคณานุก์ษ์ วุฒิสมาชิก ได้อธิบายว่า พ.ร.บ. คู่ชีวิตไม่ได้มีจุดเริ่มต้นจากการมองคนไม่เท่าเทียมกัน แต่ในประเทศไทยการแก้กฎหมายที่มีอยู่แล้ว จะทำได้ยากและใช้เวลานานมาก ซึ่งต้องผ่านอีกหลายกระบวนการทั้งในขั้นการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา และไม่อาจทราบได้ว่าในขั้นตอนการลงมติจะได้รับการเห็นชอบหรือไม่ ดังนั้น เจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. คู่ชีวิต คือ มีกฎหมายให้กลุ่มเพศทางเลือกที่มีผลบังคับใช้ทันที เพื่อให้สามารถได้รับสิทธิที่ควรจะได้รับโดยเร็ว ก่อน แทนการรอแก้ไขมาตรา 1448 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นางสาวนัยนา สุภาพิ่ง อดีตกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กล่าวว่า การเรียกร้องให้กลุ่มคนรักเพศเดียวกันสามารถมีสิทธิก่อตั้งครอบครัว จนได้เสนอเป็นร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต พ.ศ. ถือเป็นความก้าวหน้าด้านความเท่าเทียมของกลุ่มหลากหลายทางเพศที่จะมีสิทธิเพิ่มขึ้น เช่น การเซ็นเพื่อขอรับการรักษาของผู้ป่วย สิทธิประโยชน์คู่ชีวิตที่พึงจะได้ การให้หรือรับมรดก เป็นต้น แต่มีบางประเด็นที่ไม่เห็นด้วยดังกรณีที่ระบุว่า จดทะเบียนเป็นคู่ชีวิตไม่ใช่จดทะเบียนสมรส จะทำให้ศักดิ์และสิทธิต่างจากคู่สมรสของคนรักต่างเพศในหลายเรื่อง อาทิ เรื่องการขออัมบุยที่ยังเปิดให้เฉพาะผู้ที่เป็นคู่สมรสต่างเพศเท่านั้น เรื่องสิทธิประโยชน์จากรัฐที่ข้าราชการจะขอค่ารักษาพยาบาลให้คู่ชีวิตไม่ได้ จึงถือเป็นร่างกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อพลเมืองในสังคมอยู่ที่ยังคงตอกย้ำความไม่เท่าเทียมในสังคม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธณภูมิ สามีคศิริการมย์ อาจารย์คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) ตาม พ.ร.บ. ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 กล่าวว่า มุมมองนักวิชาการถือว่าเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างเกี่ยวกับ

ความเท่าเทียมในการสมรส โดยร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต พ.ศ. ไม่ส่งผลกระทบต่อคนที่นิยมตัวเองว่าเป็นชาย หรือหญิง ผนวกกับแรงขับเคลื่อนระดับระหว่างประเทศที่หลายชาติได้ผ่านกฎหมายแล้วจะเป็นตัวชี้วัดว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน และหากฝ่ายนิติบัญญัติมีมติเห็นชอบให้ผ่านร่างกฎหมายดังกล่าวจะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนทั่วไปต่อการสมรสเพศเดียวกัน เป็นการยกระดับบรรทัดฐานของสังคมให้เกิดการยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น แม้ว่าจะมีกระแสการเรียกร้องให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อันเสมือนการแก้ไขโครงสร้างหลักของสังคม ซึ่งการเปลี่ยนโครงสร้างหลักของสังคมจำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมของสังคมเป็นลำดับแรก การจัดทำเป็นร่างพระราชบัญญัติจะทำให้สังคมเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกันอย่างค่อยเป็นค่อยไปมากกว่า เพื่อรับรู้พัฒนาการของสังคมผ่านกฎหมายว่ารัฐได้รับรองบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศในการจดทะเบียนคู่ชีวิตหรือการสมรสแล้ว โดยสิ่งที่ควรคำนึงต่อไปหากร่างกฎหมายได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา คือ ภาคประชาชนต้องมีการติดตามผลการบังคับใช้กฎหมายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถมีผลบังคับใช้ได้ ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แท้จริง รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในขณะนั้นภายหลังที่มีผลบังคับใช้ไปแล้ว

นางสาวนริลักษณ์ แพไชยภูมิ ผู้อำนวยการกองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม กล่าวว่า บทบาทของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นหน่วยงานกลางด้านสิทธิที่กว้างขวาง จึงมีการผลักดันพระราชบัญญัติคู่ชีวิตผ่านทางกระทรวงยุติธรรมให้เกิดการสมรสให้เท่าเทียม เป็นการยกระดับความสัมพันธ์ของบุคคลหลากหลายทางเพศให้มีความสำคัญ และยังสนับสนุนในกลุ่ม LGBTQ ในการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชน และให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่

ในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น การจับบุคคลที่เป็นเพศที่สามกรณีที่ไม่ได้กระทำความผิด และยังได้ติดตามบุคคลกลุ่ม LGBTQ ที่อยู่ในเรือนจำโดยให้ข้อเสนอแนะแก่เจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดการจัดการและการปฏิบัติต่อกับกลุ่มคน LGBTQ ดีขึ้น เป็นต้น โดยเฉพาะการส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่ม LGBTQ ต่อสังคมนับเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก และมีผลต่อกระบวนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของฝ่ายนิติบัญญัติอีกด้วย ในปัจจุบันกระแสการจดทะเบียนสมรสเพศเดียวกันมีทั้งกลุ่มสนับสนุนและกลุ่มไม่เห็นด้วย ด้วยเหตุผลว่าอาจทำลายวัฒนธรรมไทย ชัดต่อศีลธรรมที่ดี และเยาวชนที่เติบโตขึ้นอาจมีพฤติกรรมเข้าข่ายเป็นกลุ่ม LGBTQ ใดๆก็ตาม ทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้มีการศึกษาเทียบเคียงกับประเทศที่มีกฎหมายสมรสเพศเดียวกัน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สหรัฐอเมริกา ไต้หวัน เป็นต้น รวมถึงการค้นคว้าจากบทความวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลการจัดทำกฎหมายให้สามารถปรับใช้ได้ เข้ากับบริบทและรักษาสมดุลของสังคมไทยมากที่สุด ทั้งยังมีรายงานวิจัยบ่งชี้ว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงจากครอบครัวกลุ่ม LGBTQ กับเด็กที่ถูกเลี้ยงโดยครอบครัวชายหญิง ไม่มีนัยยะสำคัญอะไรต่างกัน คนที่เลี้ยงดูเด็กไม่ว่าเป็นเพศใดก็ไม่มีผลต่อการใช้ชีวิตของเด็ก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอมผกา เตชะอภัยคุณ อาจารย์ประจำศูนย์กฎหมายแพ่งและศูนย์กฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เห็นว่ากฎหมายดังกล่าวได้ร่างขึ้นโดยมีเป้าหมายคือการสร้างสิทธิเท่าเทียมจริงในสังคมที่ก่อสิทธิทางครอบครัวของบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ โดยเฉพาะความสำคัญของสิทธิที่จะได้รับเมื่อกฎหมายได้มีผลบังคับใช้ คือ 1) สิทธิตามกฎหมายครอบครัวและกฎหมายมรดก 2) สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิสวัสดิการ เช่น สิทธิในการรับเงินสวัสดิการ เงินกองทุนสำรอง เป็นต้น 3) สิทธิในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้เสีย อาทิ สิทธิในการฟ้องคดีอาญาและ

แพ่ง การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การขอให้เป็นผู้ไร้ความสามารถ 4) สิทธิอื่นที่กฎหมายรับรองให้ เช่น สัญชาติ เป็นต้น และ 5) สิทธิในการมีบุตร โดยประเด็นนี้จะแตกต่างจากสิทธิ 4 ประการที่กล่าวมา เนื่องจากไม่ใช่เรื่องของบุคคล 2 คน แต่จะมีบุคคลที่สามที่กฎหมายให้ความสำคัญมาเกี่ยวข้อง คือ เด็ก ดังนั้น สาระสำคัญของสิทธิการมีบุตรตามกฎหมายคู่ชีวิตจึงต้องคำนึงถึงหลักความผาสุกและประโยชน์สูงสุดของเด็ก (The best interest of the child) เป็นลำดับแรกที่ต้องพิจารณาทั้งการรับบุตรติดของอีกฝ่ายมาเป็นบุตรบุญธรรม การรับบุตรบุญธรรมที่เป็นคนนอก ร่วมกัน หรือการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ด้วยเช่นกัน

มูลนิธิมุสลิมเพื่อสันติ (มมส.) แสดงความเห็นว่าการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวจะเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดี เพราะเป็นกฎหมายที่จะสร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นในสังคมประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งมั่นและให้ความสำคัญกับหลักคำสอนของศาสนาและศีลธรรมอันดีมาโดยตลอด เน้นความดีงามให้เกิดขึ้นแก่สถาบันครอบครัวและสังคม แต่กฎหมายฉบับนี้อาจทำให้เกิดความเสื่อมสลายทางสังคม ศีลธรรมอันดีงามถูกทำลาย หลักคำสอนของศาสนาถูกเพิกเฉย และจะทำให้สังคมเกิดวิกฤตได้ เห็นว่า พ.ร.บ. คู่ชีวิตอาจขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญและโครงสร้างกฎหมายหลายฉบับที่ยึดมั่นในรูปแบบครอบครัวของธรรมชาติที่มีคู่ครองเป็นสามีภรรยาจากเพศชายและหญิง และจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมอันนำมาซึ่งความไม่สงบในประเทศชาติ ตลอดจนส่งผลกระทบต่อความไม่เสมอภาคในสังคมในหลายด้าน เป็นเหตุที่ทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในระบบกฎหมาย สิทธิของประชาชน ตลอดจนสวัสดิการของรัฐที่ต้องพึงมีต่อประชาชน

นายบุญญา หลีเหลด รองหัวหน้าพรรคภราดรภาพ ให้ความเห็นว่า ร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวมี

หลักการและเหตุผลให้บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ หรือมีการแสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด สามารถจดทะเบียนเป็นคู่ชีวิตในลักษณะเป็นการใช้ชีวิตตั้งครอบครัวทั่วไปได้ อีกทั้งยังเป็นกฎหมายที่เข้ามารับรองและคุ้มครองการใช้ชีวิตในลักษณะดังกล่าว เช่นเดียวกับคู่ชีวิตและคู่สมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ จึงอาจก่อให้เกิดการปฏิบัติที่ขัดต่อจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย และเป็นการขัดต่อหลักการบางประการของบางศาสนา โดยเฉพาะศาสนาอิสลาม

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. ได้อยู่ในระหว่างขั้นตอนการประสานงานพรรคร่วมรัฐบาล (วิปรัฐบาล) โดยให้นำกลับไปศึกษาใน 3 ข้อ คือ 1) ความจำเป็นของการมีกฎหมาย 2) ความอ่อนไหวทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) ความต้องการที่แท้จริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ข้อมูล ณ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2564) แสดงให้เห็นถึงความเห็นเชิงขัดแย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้าน กล่าวคือ ฝ่ายสนับสนุนเห็นว่าการไม่ให้สิทธิแก่คู่รักเพศเดียวกันสมรสได้เป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มดังกล่าวอย่างไม่เป็นธรรม และทำให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวต้องเสียสิทธิอันพึงได้รับตามกฎหมายเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางจิตใจและสังคมของบุคคลดังกล่าว การแต่งงานเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐไม่ควรก้าวก่ายสิทธิของแต่ละบุคคลในอันที่จะเลือกสมรสกับบุคคลใด และความรักต่อเพศเดียวกันเป็นความแตกต่างทางรสนิยมทางเพศของแต่ละบุคคลซึ่งถือเป็นเรื่องปกติที่กลุ่มบุคคลดังกล่าวสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางครอบครัวและการมีทายาท

สำหรับฝ่ายต่อต้านเห็นว่าการสมรสเป็นเรื่องระหว่างชายและหญิงที่ก่อให้เกิดบุตรหลานสืบต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ จึงเป็นการสร้างครอบครัวขึ้นตามธรรมชาติ แต่การสมรสระหว่าง

บุคคลเพศเดียวกันเป็นเรื่องที่ขัดต่อกฎธรรมชาติ เด็กควรได้รับการเลี้ยงดูจากทั้งบิดาและมารดา ส่วนเด็กที่คู่รักเพศเดียวกันเลี้ยงดูไม่มาจากการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ การรับเป็นบุตรบุญธรรม หรือเป็นผู้อุปถัมภ์ย่อมมีเพียงชายหรือหญิงเท่านั้น เป็นผู้เลี้ยงดูทำให้สิทธิประโยชน์ที่เด็กพึงได้รับจากครอบครัวต้องสูญหายไป การกำหนดให้การสมรสเพศเดียวกันชอบด้วยกฎหมาย เป็นการทำให้กฎหมายแพ่งซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสมของมนุษย์ในสังคมต้องสูญเสียคุณค่าไป ด้วยการนำสิ่งผิดจริยธรรมไปใส่ไว้ในกฎหมายดังกล่าว และทำให้คุณค่าของการแต่งงานในรูปแบบประเพณีดั้งเดิมและศีลธรรมต้องเสื่อมลง สิทธิประโยชน์ที่รัฐกำหนดให้แก่คู่สมรสเป็นเพราะคู่สมรสชายหญิงเอื้ออำนวยต่อการให้กำเนิดและเลี้ยงดูเด็กก็มีผลให้สังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มและเป็นประโยชน์ต่อรัฐ ซึ่งการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันไม่อาจตอบสนองในเรื่องดังกล่าวได้ จึงไม่ควรได้รับสิทธิประโยชน์ในลักษณะเดียวกัน อีกทั้งการออกกฎหมายดังกล่าวย่อมต้องใช้บังคับกับทุกคนในสังคม ซึ่งจะเลือกปฏิบัติ ปฏิเสธไม่ให้เข้ารับบริการ หรือปฏิเสธไม่มีนิติสัมพันธ์กับบุคคลเหล่านี้ ด้วยเหตุเป็นคู่สมรสเพศเดียวกันไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อมีการคำนึงถึงความเชื่อทางศาสนาและค่านิยมวัฒนธรรม ย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนากับกฎหมายตามไปด้วย ที่อาจต้องถูกบังคับให้ยอมรับและไม่อาจปฏิเสธนิติสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวได้

อย่างไรก็ดี จากเหตุผลของทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้านที่ยกขึ้นมาดังกล่าว สามารถจัดเป็นประเด็นข้อถกเถียงเพื่อเปรียบเทียบกับสังคมไทยและกฎหมายไทยให้สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ด้านศาสนา เป็นข้อขัดแย้งสำคัญของผู้นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม เนื่องจากทั้งสองศาสนานี้ถือว่าการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพศ

เดียวกันเป็นบาป ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติของประเทศไทยระบุว่า ในปี 2560 ประชากรไทยนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 94 ศาสนาอิสลามร้อยละ 5 ศาสนาคริสต์ร้อยละ 1 ซึ่งศาสนาพุทธมิได้มีข้อห้ามหรือบาปในลักษณะเดียวกันกับศาสนาคริสต์และอิสลาม แต่การออกกฎหมายที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อประชาชน การรับฟังความเห็นของกลุ่มคนส่วนน้อยก็ควรได้รับการพิจารณาและคุ้มครองเช่นกัน หากมีการออกกฎหมายรับรองการอยู่ร่วมกันของบุคคลเพศเดียวกัน ก็ควรให้ประชาชนทุกศาสนาได้มีโอกาสเสนอความเห็นต่อกฎหมายดังกล่าวอย่างเท่าเทียม หากกฎหมายบัญญัติให้การสมรสของบุคคลเพศเดียวกันต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายและบัญญัติแห่งศาสนาของตนกำหนด จะทำให้กฎหมายดังกล่าวได้รับการยอมรับของประชาชนในทุกศาสนา และลดความขัดแย้งทางศาสนาในประเด็นนี้ได้ การบัญญัติกฎหมายในลักษณะดังกล่าวมิใช่การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในความเชื่อทางศาสนา เพราะมิใช่กรณีที่รัฐบัญญัติกฎหมายห้ามมิให้บุคคลในศาสนาใดศาสนาหนึ่งสมรสกับบุคคลเพศเดียวกันโดยตรง แต่เป็นเรื่องกฎเกณฑ์ของแต่ละศาสนาที่จะยินยอมให้มีการสมรสได้หรือไม่ด้วยเงื่อนไขหลักเกณฑ์ใด โดยอาจเปรียบเทียบได้กับการสมรสของผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 มาตรา 3 บัญญัติให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องการสมรสได้ มีผลให้การสมรสกันของผู้นับถือศาสนาอิสลามภายใต้เงื่อนไขและขั้นตอนของศาสนาอิสลาม เป็นการสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายแม้มิได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2. ด้านบุตรหรือเด็กที่อยู่ในความอุปการะ พบว่ามีการศึกษาวิจัยทางการแพทย์และทางสังคมวิทยาในประเด็นดังกล่าว โดยผลการวิจัยส่วนใหญ่ให้ความเห็นในแนวทางเดียวกันว่าเด็กที่เติบโตจากครอบครัวของคูรักร่วมเพศเดียวกันไม่ว่าจากการรับบุตรบุญธรรมหรือการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต การเรียน การเข้าสังคม และพัฒนาการต่าง ๆ ไม่ต่างจากครอบครัวของคูรักร่วมเพศ และไม่ได้หมายความว่าพ่อแม่ที่เป็นเพศเดียวกันจะเลี้ยงลูกให้มีรสนิยมทางเพศเหมือนตัวเอง เพราะยังมีปัจจัยอื่นเพิ่มที่จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมทางเพศกับเพศเดียวกันหรือเพศตรงข้ามด้วย

3. ด้านสิทธิเสรีภาพและกฎหมาย การมีกฎหมายรับรองการใช้ชีวิตคู่ ของบุคคลเพศเดียวกันย่อมเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่รัฐขยายการรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิของบุคคลนั้นต้องไม่ก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่นหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงควรเป็นข้อพิจารณาว่าร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. จะส่งผลกระทบต่อประเด็นดังกล่าวหรือไม่ หากพิจารณาเบื้องต้นเห็นได้ว่า กฎหมายที่ให้สิทธิแก่บุคคลเพศเดียวกันในการใช้ชีวิตคู่ร่วมกันมิได้ก่อความเสียหายโดยตรงแก่บุคคลอื่นหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงเฉพาะคูรักร่วมเพศ มิได้ทำให้สังคมหรือบุคคลอื่นใดต้องได้รับความเสียหาย แม้เป็นเรื่องที่ฟังคาดหมายได้ว่าอาจเกิดการต่อต้านจากกลุ่มคนบางกลุ่มอันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะผู้ไม่เห็นด้วยไม่ต้องการให้มีการออกกฎหมายลักษณะดังกล่าว มิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นจากการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวแล้วจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเนื้อหาของกฎหมายเป็นเรื่องที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้การมีกฎหมายรับรองการใช้ชีวิตคู่ ของบุคคลเพศเดียวกันจึงไม่ใช่เหตุของปัญหาอย่างแท้จริง

4. ด้านศีลธรรมซึ่งเป็นความประเพณีที่ชอบของคนในสังคมนั้น หากพิจารณาจะเห็นพัฒนาการของกฎหมายครอบครัวนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงกฎหมายครอบครัว ดังกรณีการอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้หลายคน ซึ่งมีใช้เรื่องขัดต่อศีลธรรมและถูกต้องตามกฎหมายไทยในอดีต แต่กลับกลายเป็นเรื่องผิดกฎหมายในปัจจุบัน หากมองศีลธรรมในมุมของกฎหมายครอบครัวดังที่กล่าวมา ย่อมเห็นว่ามิได้มีลักษณะเป็นสากลที่ทุกสังคมมีความเห็นว่าดีหรือถูกต้องตรงกัน แต่เป็นเรื่องอัตวิสัยที่ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล แต่ละสังคมและแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น การตัดสินใจว่าการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันเป็นเรื่องที่ขัดต่อศีลธรรมหรือไม่ ควรมีการทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องดังกล่าวที่อาจส่งผลกระทบต่อหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะดำเนินการพิจารณาร่างกฎหมายให้เป็นแนวปฏิบัติเช่นเดียวกับต่างประเทศ

บรรณานุกรม

- กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, และ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์. (15 กันยายน 2563). **สรุปสาระสำคัญของเสวนาวิชาการ เรื่อง “คูชีวิต/คู่สมรสอีกก้าวสำคัญของความเสมอภาคทางเพศ”**. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.law.tu.ac.th/summary-seminar-civil-partnership/>
- กระทรวงยุติธรรม. (16 มิถุนายน 2563). **ร่างพระราชบัญญัติคูชีวิต พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่..) พ.ศ.** [หนังสือราชการ]. (ด่วนที่สุด ที่ ยธ 0405/3957). สืบค้น 7 เมษายน 2564 จาก https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2563/9933575927.pdf

- ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร, และ ภาณุมาศ ชัดเงางาม. (2560). สิทธิความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 22(2), 92–104.
- ณัชพงษ์ สำราญ. (2562). กฎหมายครอบครัวสำหรับคู่รักเพศเดียวกัน. *วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 11(1), 36–49.
- ธนกร วงษ์ปัญญา. (15 มกราคม 2562). **วิพากษ์ร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต ที่ให้สิทธิไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ ผ่านครุกฎหมาย ไพโรจน์ กัมพูสิริ**. สืบค้น 26 เมษายน 2564 จาก <https://thestandard.co/pairoj-kampusiri-civil-partnership-bill-opinion/>
- นพดล เภรีฤกษ์. (10 กรกฎาคม 2563). **สาระสำคัญ 4 หมวด ที่ควรรู้ ในร่าง 'พ.ร.บ.คู่ชีวิต'**. สืบค้น 8 เมษายน 2564 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/888768>
- นักสิทธิสตรี ชี้ร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต คัดค้านและสิทธิไม่เท่า 'จดทะเบียนสมรส' ตอกย้ำพลเมืองชั้น 2. (8 กรกฎาคม 2563). สืบค้น 30 เมษายน 2564 จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_2258242
- นิรันดร์ ทรงนิรันดร์, และ ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี. (2561). ปัญหาทางกฎหมายกับการจดทะเบียนสมรสของเพศทางเลือก. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 5(2), 56–69.
- ประสพสุข บุญเดช. (17 พฤศจิกายน 2563). **กฎหมายคู่ชีวิต**. สืบค้น 26 เมษายน 2564 จาก https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_2443158
- พรหมนิพิฐ เหมือนรอดดี, และ ฉัตรวรรณี องคสิงห์. (2563). **ความเหลื่อมล้ำของร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตของเพศทางเลือกในสังคมไทย**. สืบค้น 30 มีนาคม 2564 จาก <https://rsujournals.rsu.ac.th/index.php/rgrc/article/download/1862/1449/>
- ภาพพ มีชำนานู. (2556). สภาพปัญหาความเสียหายของคู่ความหลากหลายทางเพศ อันเนื่องมาจากการไม่มีกฎหมายรับรองการสมรสในประเทศไทย. *นิติสังคมศาสตร์*, 6(1), 107–125.
- มูลนิธิมุสลิม! คัดค้านร่าง พ.ร.บ.คู่ชีวิต ชี้ทำลายคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามในประเทศไทย. (10 กรกฎาคม 2563). สืบค้น 30 เมษายน 2564 จาก <https://mgronline.com/onlinesection/detail/9630000070887>
- ริฎฎาภัทร์ ณ สงขลา. (2561). **ความเสมอภาคในการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย**. สืบค้น 30 มีนาคม 2564 จาก <https://www.law.cmu.ac.th/lasc/conference/wp-content/uploads/sites/2/2017/09/27.pdf>

รู้จักพรรค “ภราดรภาพ” ผู้คัดค้าน พ.ร.บ.

คู่ชีวิต โดยไปยื่นหนังสือต่อต้านสมรส
เท่าเทียมที่สภาแล้วให้เหตุผลว่าขัดจารีต
ไทยและไม่ดีต่อศาสนาอิสลาม.

(26 สิงหาคม 2563). สืบค้น 6

พฤษภาคม 2564 จาก

[https://spectrumth.com/2020/08/](https://spectrumth.com/2020/08/26/รู้จักพรรค%20%22ภราดรภาพ%22%20ผู้คัดค้าน)

26/รู้จักพรรค “ภราดรภาพ” ผู้คัดค้าน

พ.ร.บ. คู่ชีวิต...

วิศรุต สิ้นพงศพร. (10 กรกฎาคม 2563). อธิบาย

พ.ร.บ.คู่ชีวิต vs สมรสเท่าเทียม ตราม่า
สำคัญที่จะมีผลต่อชีวิตของกลุ่ม LGBT.

สืบค้น 23 เมษายน 2564 จาก

<https://workpointtoday.com/15explainer-lgbt/>

ศิริชนก วิริยเกื้อกุล. (เมษายน 2561). สิทธิการ

สมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน. สืบค้น

9 เมษายน 2564 จาก

[https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2561/hi2561-](https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2561/hi2561-019.pdf)

019.pdf

สมรสเท่าเทียม: เปิด 9 สารสำคัญของ ร่าง

พ.ร.บ.คู่ชีวิต ฉบับ ครม. เห็นชอบ
แต่ก้าวไกลเห็นว่า “ไม่เท่าเทียม”.

(8 กรกฎาคม 2563). สืบค้น 20 เมษายน
2564 จาก

<https://www.bbc.com/thai/thailand-53332376>

สิริโฉม พรหมโฉม. (2560). การจดทะเบียนสมรส

ของคนรักเพศเดียวกัน. *จลนิตี*, 14(1),

159–166.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนักโฆษก.

(8 กรกฎาคม 2563). สรุปข่าวการ

ประชุมคณะรัฐมนตรี 8 กรกฎาคม

2563. สืบค้น 7 เมษายน 2564 จาก

<https://www.thai.gov.go.th/news/contents/details/33235>

อภิวรรตน์ นิยมไทย. (2562). ร่างพระราชบัญญัติ

คู่ชีวิต พ.ศ. ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับ

กฎหมายคู่ชีวิต. *จลนิตี*, 16(2), 141–149.

อัปเดตประเทศที่อนุญาตให้คู่รักเพศเดียวกัน

แต่งงานและจดทะเบียนปี 2020.

(ม.ป.ป.). สืบค้น 19 เมษายน 2564 จาก

<https://praewwedding.com/love-and-relationships/122167>